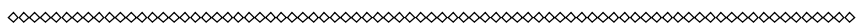

**SOCIAL DIALOGUE AS A TOOL FOR SOLVING THE
PROBLEMS OF YOUTH EMPLOYMENT IN UKRAINE
DURING THE CONDITIONS OF WAR**

Natalia Hromadska Candidate of Political Science, Associate Professor, Petro Mohyla Black Sea National University, Mykolayiv, Ukraine.

The article is devoted to the study of the peculiarities of the use of social dialogue as a tool for solving the problems of youth employment in Ukraine in the conditions of war. The youth labor market was considered, the segment of youth employment in Ukraine was characterized, and the main indicators characterizing the state of youth employment were analyzed. The active economic behavior of young people affects almost all aspects of the country's economy, and is one of the most important sources of its development.

The article outlines the main problems of youth employment in Ukraine: low level of economic activity, unemployment, informal employment, structural imbalance between demand and supply on the labor market. Solving the problems of youth employment requires the formation of a mechanism for effective interaction and cooperation of youth (trade unions), employers, educational space and the state, which consists in coordinating efforts and joint measures aimed at improving the situation on the labor market and providing young people with affordable jobs. One of these mechanisms is social dialogue, which is able to act as a fairly effective tool for solving the problems of youth employment in Ukraine in the conditions of war and post-war reconstruction. The need to establish cooperation and interaction between employers and educational institutions with the aim of achieving a balance between demand and supply in the labor market, matching the level of education with modern requirements of the labor market was emphasized.

The state should pursue an active policy to create favorable conditions for increasing the level of youth employment. The implementation

of transparent and effective mechanisms to encourage employers to employ young people and provide them with decent working conditions, providing them with sufficient income and a high level of social protection, overcoming stereotyped perceptions of employers regarding the low professionalism of young people, motivating young people to work should become a priority of state policy in the near future perspective.

Efforts of the authorities should also be directed to the development of appropriate post-war employment strategies, which should take into account the employment of young people who will return from abroad, as well as demobilized military personnel.

Key words: *youth, labor market, youth employment, unemployment, social dialogue, social partners, war.*

Постановка проблеми у загальному вигляді. Повномасштабна військова агресія РФ проти нашої держави вплинула на усі процеси життєдіяльності суспільства та стало великим суспільним потрясінням для кожного українця. Завдана війною шкода негативно впливає на емоційний стан, побут і повсякденне життя, міжлюдські взаємостосунки, соціально-економічне становище тощо. Фізичні руйнування економічної інфраструктури, порушення логістики, втрата контролю чи згортання виробництва економічних суб'єктів на територіях, де відбуваються активні бойові дії, а також на тимчасово окупованих територіях – все це сприяло дестабілізації українського ринку праці. Масштабні втрати робочих місць, масова внутрішня міграція працездатного населення, яке поповнило лави безробітних, зумовили загострення ситуації у сфері зайнятості. Зростання рівня безробіття та поширення бідності стали одними з головних негативних соціальних наслідків війни. Тому важливою складовою соціальної політики держави повинно стати подолання дефіциту робочих місць, що слугуватиме стабілізації економіки. Крім того, економічно надійний тил дозволить фінансувати воєнний супротив агресору та зберегти трудовий потенціал країни. Наявність робочих місць сприятиме вирішенню проблем зайнятості молоді. Державна соціальна політика у сфері молодіжної зайнятості потребує використання дієвих інструментів, одним із

яких є соціальний діалог. Він допомагатиме досягненню спільних домовленостей та прийняттю узгоджених рішень щодо сприяння та забезпечення молодіжної зайнятості між профспілками (які представляють та захищають інтереси молоді), роботодавцями, навчальними закладами та органами державної влади і місцевого самоврядування.

Аналіз досліджень і публікацій. Сучасні погляди щодо проблем зайнятості молоді в Україні викладено в дослідженнях вітчизняних вчених: К. Бондаревської, Т. Збрицької, А. Колота, Е. Лібанової, Е. Прушківської, Й. Ситник та інших. З початком війни в Україні стало важливим дослідження ключових загроз соціальній безпеці на ринку праці та обґрунтування перспектив щодо їх нейтралізації. Цьому питанню присвячені праці В. Близнак, Н. Любомудрова та інших. Суттєвого значення набуває питання щодо пошуку інструментів вирішення проблем молодіжної зайнятості в Україні в сучасних умовах, одним із яких є соціальний діалог. Актуальність і важливість даної проблеми й обумовили визначення мети, постановку завдання, логіку та структуру дослідження.

Формування цілей статті (постановка завдання). Мета статті полягає у висвітленні особливостей застосування соціального діалогу в якості інструменту розв'язання проблем зайнятості молоді в Україні в умовах війни. Важливо приділити увагу механізму співпраці соціальних партнерів задля вирішення актуальних питань на ринку праці молоді.

Вклад основного матеріалу дослідження. Молодь традиційно є найбільш соціально активною категорією суспільства і складає майбутній інтелектуальний та трудовий потенціал, що забезпечує соціально-економічний розвиток будь-якої країни. Молодий вік сприяє високій професійній і міграційній мобільності, відкритості, активності, легкій адаптації до змін та пошуку роботи. В той же час робоча сила молодих осіб характеризується невисокою конкурентоспроможністю на ринку праці через невідповідність рівня та якості отриманої освіти сучасним професійним вимогам, відсутність практичного досвіду роботи, необхідних умінь і навичок. Високі вимоги роботодавців до професійних компетенцій молоді, а також необґрунтовано завищені запити молодих осіб

та їх невідповідність пропозиціям роботодавців перешкоджають працевлаштуванню молодій зумовлюють молодіжне безробіття. Недостатній рівень державних гарантій щодо надання першого робочого місця також робить молодих людей найменш захищеною категорією робочої сили. Молодіжне безробіття є однією з найгостріших соціально-економічних проблем сучасної України. Безробіття має не тільки негативні економічні наслідки, але й створює психологічні проблеми для молоді. Соціальна напруга, відчуття самотності, тривожність, безсилля, депресія призводять до негативних психологічних наслідків для молодої людини. В умовах суспільно-політичної кризи, пандемії, а також війни в Україні проблеми молодіжної зайнятості та безробіття набувають певних специфічних рис, відзначаються довготривалими тяжкими наслідками, а відтак, потребують здійснення активної соціальної політики держави стосовно сприяння зайнятості молоді.

Загалом у світі вікові межі молоді коливаються в інтервалі від 13 до 44 років. Організація Об'єднаних Націй до молоді відносить осіб віком від 15-24 роки, при цьому молоді люди визначаються як особи у періоді життя між закінченням дитинства і початком трудової діяльності. У Європейському Союзі молодими визнають людей віком 13-30 років. Всесвітня організація охорони здоров'я вважає людину молодою в межах 18-44 років.

Міжнародна організація праці встановлює граничний вік особи, яку приймають на роботу, не нижчий за вік при закінченні обов'язкової шкільної освіти, але не менше 15 років [1].

В Україні, відповідно до Закону України від 27.04.2021 року № 1414-IX «Про основні засади молодіжної політики» [7], до молоді належать особи віком від 14 до 35 років.

Молодь являє собою соціально-демографічну групу, що характеризується не лише віковими, а й соціально-психологічними ознаками. Молоді люди мають свої особливості становлення у духовній, соціально-економічній, трудовій, політичній та інших сферах. У період молодості людина проходить важливий етап суспільної та сімейної соціалізації, процес становлення особистості, навчання, засвоєння цінностей, норм, зразків поведінки, прийнятих у даному суспільстві.

- Доцільно ввести розмежування молоді на три окремі категорії:
- молодь, яка здобуває професійну освіту (від 14 до 25 років);
 - молодь, яка розпочала трудову діяльність (від 25 до 30 років);
 - молодь, яка є соціально зрілою (від 30 до 35 років) [3, с. 104].

Залежно від віку молодь переживає різні етапи розвитку та становлення на ринку праці, відповідно має відмінні потреби та інтереси. Так, особа у віці 14-18 років здобуває середню, загальну чи спеціальну освіту, знаходиться у стані професійного самовизначення. По досягненні повноліття і до 25 років молодь переважно навчається у професійно-технічних навчальних або вищих навчальних закладів, на цей період здебільшого припадає початок трудової діяльності та самостійного життя молоді. Молоді особи у віці 25-30 років прагнуть саморозвитку, активно беруть участь у трудовій діяльності, набувають практичного досвіду. Соціально зріла молодь після 30 років – уже доросла людина, яка здебільшого одружена, має дітей, а також вже має сформовані принципи та певні позиції, прагне достатку та стабільності.

Ринок молодіжної праці, на думку С. Гринкевич, можна умовно розділити на три групи, а саме:

- молодь без освіти – здебільшого влаштовується на некваліфіковану роботу, з досить невеликим рівнем заробітної плати і низькою перспективою подальшого кар'єрного росту (це залежить, зокрема, від особистісних якостей). Однак у цієї групи є серйозні конкуренти, це більш дорослі некваліфіковані робітники і люди похилого віку. Тому дуже часто молодих працівників не хочуть брати на роботу через їхню некомпетентність і острах за їхню безвідповідальність;

- випускники вищих навчальних закладів і технікумів. Перед ними постає проблема знайти кваліфіковану роботу з гідною оплатою праці і з перспективою розвитку їхньої кар'єри. Однак, не таємниця, що в умовах ринкової економіки, вимоги роботодавця до свого майбутнього працівника підвищилися. На сьогодні до фахової освіти потрібно додати ще і досвід роботи, якого у випускників найчастіше немає. Тому багато випускників стикаються із серйозними труднощами при пошуку роботи зі спеціальності й у підсумку починають шукати будь-яку роботу;

– молодь, яка поєднує навчання і роботу. Важливо зазначити, що низький рівень стипендії не може влаштувати молоду людину повною мірою. Проте, поряд з цим існує ще ряд об'єктивних чинників, що постають перед молодістю і спонукають її до пошуків роботи. Додатковий заробіток знайти дуже важко, заважають занадто високі вимоги роботодавців: стаж роботи за фахом не менше трьох років, знання іноземних мов, зайнятість на повний робочий день і т. д. Цього досить для того, щоб студент або будь-яка інша молода людина не змогли отримати роботу [4, с.239-240].

Отже, у молоді роки життя людина, яка тільки отримує освіту, починає реалізовувати певні цілі та прагнення щодо задоволення своїх потреб, шукати своє місце на ринку праці, здобувати економічну незалежність, знаходити своє місце в суспільстві, створювати власну сім'ю.

Динаміка молодіжної зайнятості характеризується залежністю від економічного циклу. Молодь, як правило, першою втрачає роботу під час спаду економіки й останньою отримує її в період відновлення зростання. Цим і пояснюється значний вплив світової економічної кризи на молодь [2, с. 48]. Невирішеність проблем у сфері молодіжної зайнятості призводить до втрати та погіршення якості трудового потенціалу держави, до зниження рівня життя, посилення соціальної напруженості в суспільстві, зростання тіньової зайнятості, сприяння зовнішнім трудовим міграціям і, щонайгірше, втрати мотивації молодих громадян до роботи взагалі.

Сегмент молодіжної зайнятості в Україні характеризується:

- низьким рівнем зайнятості осіб наймолодшої вікової категорії;
- високим рівнем безробіття осіб наймолодшої вікової категорії, що знижується у старших вікових групах молоді;
- значним рівнем неформальної зайнятості;
- структурним дисбалансом між попитом та пропозицією на ринку праці тощо.

Так, за офіційними даними Державної служби статистики України, у 2021 р. рівень зайнятості населення серед осіб у віці 30-34 років становив 74 %, у віці 25-29 років – 70,4 % та був вищим,

ніж в середньому серед працездатного населення (49,3 %). Водночас серед осіб віком 15-24 років цей показник склав лише 24,8 % та був удвічі нижчим, ніж в середньому серед працездатного населення [13, с. 70].

Слід відзначити, що високий рівень зайнятості серед осіб у віці 30-34 років пояснюється тим, що молодь цього віку вже завершила процес здобуття освіти та вийшла на ринок праці. Невисокий показник рівня зайнятості в наймолодшій категорії значною мірою пояснюється тим, що саме в цей період життя молодь отримує освіту, і як правило, відкладає свій вихід на ринок праці. Проте, серед молоді є значна кількість осіб, які свого часу не скористалися правом зайняття першого робочого місця і мають перерву при переході від навчання до праці. Такі молоді особи є найбільш уразливими на ринку праці, адже поступово втрачають кваліфікацію і надію отримати роботу за набутою професією. Вони працевлаштовуються не за фахом, переважно в неформальному секторі, або вирушають на пошук роботи за межами країни.

Рівень молодіжного безробіття в Україні протягом останніх років залишається стабільно високим. Рівень безробіття, визначений за методологією Міжнародної організації праці, у старших молодіжних вікових підгрупах є нижчим за середній рівень серед працездатного населення (9,8 %). Так, показник безробіття молоді віком 30-34 років у 2021 році становив 8,4 %; у віці 25-29 років – 9,4 %. А у віковій групі 15-24 років цей показник був на рівні 19,1 %, тобто є майже удвічі вищим, ніж серед усього населення працездатного віку [13, с. 70].

Варто наголосити, що найбільше від безробіття потерпають молоді особи наймолодшої вікової групи. Це пов'язано зі складністю та тривалістю переходу молоді від навчання до роботи, що залишається суттєвою проблемою. Як правило, серед безробітних цієї вікової категорії більшість складають ті, які не працювали, не навчалися і не набували професійних навичок, проте активно шукали робочі місця, або намагалися організувати власну справу. Саме ця категорія молоді перебуває в зоні постійного ризику соціального відчуження. Останніми роками в Україні формується тенденція до збільшення кількості молоді, яка перебуває у статусі

безробітних понад рік. Криза різко звузила для молодих людей перспективи на ринку праці. Багато з них змушені перебувати у стані тривалого безробіття з самого початку трудової діяльності. Високий рівень довготривалого безробіття у цій віковій категорії пояснюється як дефіцитом якісних робочих місць, так і відсутністю у значної частини молодих людей професійних навичок і досвіду роботи, що відповідають вимогам роботодавців.

Слід зазначити, що довгострокове перебування у стані безробіття впливає на збільшення ризиків втрати навичок та професійних вмінь працівників, призводить до ослаблення мотивації до активного пошуку роботи, зменшує шанси на працевлаштування, має наслідком зниження рівня життя, звужує можливості для самореалізації. Для зміни ситуації таким особам необхідна довготривала реабілітація, що потребує додаткових витрат [10].

Неможливість налагодити стабільний спосіб життя спонукає молодь займатися нерегламентованими видами діяльності, які є часто небажаними і небезпечними як для самої особи, так і для держави. За офіційними даними Державної служби статистики України, у 2021 р. кількість молодих осіб, які працювали на неформальних робочих місцях, становила 1,01 млн [13, с. 126]. Кількість зайнятих у неформальному секторі економіки зростає серед старших категорій молоді.

Слід звернути увагу на те, що наслідки поширення неформальної зайнятості є неоднозначними. Її можна розглядати як вимушену форму адаптації населення в умовах несприятливої соціально-економічної ситуації, що має, крім інших, і позитивні наслідки, зокрема: зниження числа безробітних та послаблення напруженості на ринку праці; можливість для осіб, які працюють неофіційно, певний період часу отримувати дохід, який є вищим порівняно із соціальними виплатами по безробіттю. Відкриваючи доступ до нових професій і дозволяючи відносно «дешево» здобувати нові навички, неформальна зайнятість є важливим механізмом соціальної, трудової і професійної мобільності тощо. Разом з тим, масштабне залучення населення у неформальний сектор обмежує можливість реалізації більшості соціальних прав, передбачених Конституцією та трудовим законодавством, та підвищує ризик нестабільної

зайнятості. Крім того, тривала зайнятість у неформальному секторі може призводити до втрати професійно-кваліфікаційних навичок особи, зниження її матеріального та культурного рівня, що значно погіршує якість трудового потенціалу [10].

Повномасштабне військове вторгнення РФ на територію України змінило життя кожного українця, в тому числі і молоді, якій довелося обмежити свою звичну діяльність або взагалі відмовитися від неї. Молоді люди консолідувалися та почали активно займатись волонтерською діяльністю, зокрема, організувати збори коштів, збирати та розповсюджувати гуманітарну допомогу, допомагати військовим, біженцям, внутрішньо переміщеним особам, а також вступати до лав ЗСУ.

Війна завдала величезного удару по економіці та залишила мільйони людей без роботи. Зростання рівня безробіття і поширення бідності стали одними з головних соціальних наслідків війни, у тому числі молоді.

За офіційними даними Державної служби зайнятості, станом на 1 квітня 2023 року статус безробітного мали 31,51 тис. осіб з числа молоді до 35 років (23 % загальної кількості безробітних) [15]. Державна служба зайнятості протягом I кварталу 2023 року надала послуги 85,6 тис. молодих осіб у віці до 35 років, у тому числі тих, хто мали статус безробітного 66,2 тис. осіб, працевлаштовано службою 11 тис. осіб (надання послуг окремим категоріям громадян січень-березень 2023 року) [5].

Слід враховувати, що молодь більш сприйнятлива до змін, переважно соціально мобільна, здатна до професійного зростання і спроможна здійснювати трудову діяльність протягом тривалішого часового періоду. Тому активна політика зайнятості під час війни та повоєнного відновлення має сприяти підвищенню рівня зайнятості насамперед молодих осіб.

Таким чином, сегмент молодіжної зайнятості в Україні передбачає необхідність формування механізмів поєднання, узгодження та збалансування різних інтересів. Одним з ефективних механізмів узгодження інтересів різних соціальних груп і владних структур є соціальний діалог. Він здатний виступати досить досконалим інструментом соціальної політики держави.

Відповідно до статті 1 Закону України від 23.10.2010 року № 2862-VI «Про соціальний діалог в Україні» соціальний діалог визначено як процес визначення та зближення позицій, досягнення спільних домовленостей та прийняття узгоджених рішень сторонами соціального діалогу, які представляють інтереси працівників, роботодавців та органів виконавчої влади і органів місцевого самоврядування, з питань формування та реалізації державної соціальної та економічної політики, регулювання трудових, соціальних, економічних відносин [8].

З огляду на досвід країн Європейського Союзу важливим є те, що соціальний діалог виявився дієвим інструментом вирішення соціальних проблем, сучасним і динамічним процесом, що має унікальний потенціал і широкі можливості для прогресу в питаннях соціального захисту, зайнятості, покращення умов праці тощо. Тому альтернативи соціальному діалогу у сфері соціально-трудова відносин для держави, що просувається на шляху соціальної ринкової економіки, немає.

Соціальний діалог на ринку праці являє собою інструмент державної соціальної політики у сфері зайнятості населення. Він виступає важливим фактором сприяння зайнятості молоді. Це процес досягнення спільних домовленостей та прийняття узгоджених рішень щодо забезпечення зайнятості за участю соціальних партнерів: молоді (їх представників), роботодавців (їх представників), навчальних закладів (представників сфери освіти) та держави (органів державної влади та місцевого самоврядування).

Виходячи на ринок праці, молодь ставить за мету отримання престижної роботи з гідною заробітною платою. А роботодавець, у свою чергу, висуває досить високі вимоги до професійних компетенцій молодих людей. Все це посилює напруження на ринку праці та ускладнює ефективне виконання ним своїх основних функцій. Однією з основних умов оптимального соціального діалогу є досягнення компромісу між інтересами його сторін. Саме завдяки соціальному діалогу досягається узгодження різних інтересів соціальних груп і владних структур. Він виступає інструментом, який переводить стосунки учасників діалогу з негативного поля

у позитивне, чим сприяє взаємодії, а не виникненню конфліктних ситуацій.

Процес соціального діалогу – це пошук його учасниками адекватних засобів досягнення соціально значущих цілей на основі спільної зацікавленості в позитивному результаті. Кожна із сторін соціального діалогу має окремі цілі, виконує певні завдання, обстоює власні інтереси.

У ході соціального діалогу молодь повинна визначити власні здібності, уподобання, інтереси. Молоді люди мають бути зацікавлені в саморозвитку, самонавчанні, отриманні практичних знань та досвіду. Головним напрямком соціального діалогу повинен стати захист молоді та сприяння її зайнятості. Важливу роль у виконанні цього завдання відіграють профспілки, основною функцією яких є представництво і захист прав та інтересів молоді.

Участь роботодавців у соціальному діалозі на ринку праці молоді полягає у визначенні власних потреб у молодих кадрах, висуванні вимог та пропозицій щодо якості та рівня освіти. Однак важливим є сприяння роботодавцями отримання практичного досвіду молоддю, забезпечення проходження нею стажування та практики з метою отримання практичних знань. Слід звернути увагу на важливу роль соціального діалогу як засобу вирішення конфліктних ситуацій, коли роботодавець хоче отримати дешево, але досвідчену та кваліфіковану робочу силу, а молодь прагне успішного працевлаштування з високою заробітною платою, але без досвіду роботи.

З метою уникнення дисбалансу між попитом та пропозицією на ринку праці, отримання рівня освіти, який би відповідав сучасним професійним вимогам, слід налагодити співпрацю між роботодавцями та навчальними закладами. Задля надання молоді якісної освіти навчальні заклади у процесі ведення соціального діалогу мають дізнаватися про потреби роботодавців у кваліфікованих кадрах, налагоджувати взаємодію у сфері проходження практики і стажування та подальшого працевлаштування випускників. Вищі навчальні та професійно-технічні навчальні заклади повинні зорієнтувати навчальний процес на збільшення практичної підготовки молоді та розвиток затребуваних професійних

компетенцій, надавати можливості для саморозвитку та самоосвіти молоді, стимулювати молодь до отримання практичних знань, сприяти проходженню стажування молоді, надавати повний доступ до всіх освітніх інформаційних джерел.

Держава у процесі соціального діалогу відіграє декілька ролей. Як законодавець, держава створює нормативно-правову базу, що регулює здійснення соціального діалогу на ринку праці, та виступає гарантом виконання законодавства. Як арбітр, держава уповноважує свої виконавчі органи організувати взаємодію з роботодавцями та профспілками, створювати сприятливі умови для ведення колективних переговорів, вирішення колективних трудових спорів (конфліктів). Отже, як соціальний партнер на ринку праці молоді, держава захищає інтереси молоді та сприяє її зайнятості, стимулює роботодавців, профспілки, представників сфери освіти до участі у переговорному процесі переговорів. Держава надає свої представницькі функції органам виконавчої влади, яку представляють: Кабінет Міністрів України, міністерства, інші центральні органи виконавчої влади, місцеві державні адміністрації.

Національні пріоритети у сфері зайнятості молоді переважно узгоджуються з принципами Міжнародної організації праці, яка постановила, що необхідно вжити термінові заходи для боротьби із безпрецедентною кризою у сфері молодіжної зайнятості. Ці заходи повинні базуватися на багатовекторному підході, спрямованому на прискорення й полегшення переходу від навчання до зайнятості, а також на створення гідних робочих місць. Так, резолюція Міжнародної організації праці «Криза в сфері молодіжної зайнятості: заклик до дії» (червень 2012 р.) [16], закликає до більшої узгодженості загальної політики молодіжної зайнятості та окремих дій, що пов'язані з її реалізацією, та підкреслює, що вони мають утворювати багатосторонню систему.

Сприяння молодіжній зайнятості є стратегічним напрямом державної соціальної політики. З метою забезпечення створення додаткових можливостей для становлення, розвитку та підвищення рівня конкурентоспроможності молоді, реалізації її конституційних прав і свобод, утвердження у молодіжному середовищі здорового способу життя, сприяння ініціативі та активності молодих громадян

в усіх сферах життєдіяльності суспільства й держави Указом Президента України 12 березня 2021 року № 94/2021 затверджено Національну молодіжну стратегію до 2030 року (далі – Стратегія) [6]. Цим документом передбачено необхідність підвищення рівня конкурентоспроможності та зайнятості молоді, здійснення консультування щодо професійного і кар’єрного розвитку, враховуючи її інтереси, можливості та потреби ринку праці, із залученням батьків, роботодавців та інших заінтересованих сторін з урахуванням їх впливу на вибір професійної діяльності. Одним з індикаторів реалізації Стратегії повинно стати зниження рівня безробіття молоді.

На виконання Стратегії та з метою створення можливостей для самореалізації та розвитку потенціалу молоді в Україні, її участі та інтеграції у суспільне життя Кабінетом Міністрів України 2 червня 2021 року затверджено Державну цільову соціальну програму «Молодь України» на 2021-2025 роки (далі – Програма) [9]. Реалізація Програми сприятиме розвитку молоді та усуненню бар’єрів, щоб жодна з її груп, незалежно від статі, віку, місця проживання, психологічних і фізичних здібностей, інвалідності та інших ознак в усіх сферах життєдіяльності не була прямо чи опосередковано виключена із суспільства та мала можливість реалізувати в Україні свій потенціал.

Серед очікуваних результатів Програми слід зазначити:

1. Підвищення рівня компетентностей молоді, у тому числі громадянських.
2. Підвищення рівня культури волонтерства серед молоді і її залучення до волонтерської діяльності для наближення перемоги та відновлення країни у післявоєнний період.
3. Активізація залучення молоді до процесів ухвалення рішень.
4. Зміцнення соціальної згуртованості молоді, у тому числі шляхом здійснення обмінів молоддю в межах України та у партнерстві з іншими державами і міжнародними організаціями;.
5. Виконання програм для підготовки фахівців, які працюють з молоддю, у тому числі програми «Молодіжний працівник».
6. Забезпечення функціонування молодіжних центрів, тому числі державної установи «Всеукраїнський молодіжний центр».

7. Сприяння створенню умов для розвитку спроможності інститутів громадянського суспільства.

8. Здійснення експертно-аналітичних, інформаційних та підсумкових оціночних заходів.

9. Забезпечення міжнародного молодіжного співробітництва.

10. Підтримка молодіжних проектів та виконання окремих завдань молодіжної політики.

Законом України від 27.04.2021 року № 1414-IX «Про основні засади молодіжної політики» [7] передбачено особливі гарантії молоді у сфері зайнятості та підприємництва, зокрема: надання працездатній молоді першого робочого місця на строк не менше двох років після закінчення або припинення навчання в закладах загальної середньої, професійної (професійно-технічної), фахової передвищої і вищої освіти, завершення професійної підготовки і перепідготовки, а також після звільнення із строкової військової або альтернативної (невійськової) служби.

В основі Стратегії, Програми та вищенаведеного Закону лежить створення таких умов, де молодь зможе стати економічно активною частиною суспільства, рушійною силою розвитку України.

Головним органом виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізацію державної політики у молодіжній сфері, є Міністерство молоді та спорту України. Цей орган сприяє в установленому порядку професійній орієнтації, працевлаштуванню молоді, її самозайнятості, підвищенню рівня її конкурентоспроможності та професійного розвитку, отриманню відповідних компетентностей; створенню умов для її інтелектуального самовдосконалення, самореалізації, творчого і особистісного розвитку.

Центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування і реалізацію державної політики у сфері зайнятості населення, є Міністерство соціальної політики України. Цей орган забезпечує гарантії держави щодо захисту прав громадян на працю та реалізації їхніх прав на соціальний захист від безробіття.

Центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізацію державної політики у сферах освіти і науки, наукової, науково-технічної діяльності та інноваційної діяльності в зазначених сферах є Міністерства освіти і науки України. Цей орган

створює умови для здобуття молоддю освіти (повної загальної середньої, позашкільної, спеціалізованої, професійної та ін.), інклюзивного навчання; сприяє працевлаштуванню випускників закладів вищої освіти; здійснює заходи щодо матеріального та морального стимулювання учасників освітнього процесу та вживає заходів до поліпшення матеріальних і житлових умов студентів, учнів, слухачів, вихованців, молодих вчених тощо.

З метою об'єднання зусиль держави та бізнесу заради вирішення проблем освіти та зайнятості молоді 23 вересня 2020 року за ініціативою Міністерства молоді та спорту України, Центру «Розвиток Корпоративної Соціальної Відповідальності» і Представництва Фонду ООН у галузі народонаселення в Україні та за участю Міністерства освіти і науки України, Міністерства розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України, а також представників 15-ти компаній відбулось підписання «Пакту заради молоді – 2025» (далі – Пакт) [17]. Українські та міжнародні інституції та організації, які долучилися до ініціативи спільно зобов'язалися до 2025 року сприяти створенню 20 тис. місць для стажування і роботи молоді в Україні, 1 тис. партнерств між бізнесом та освітнім сектором щодо якісної освіти і розвитку молоді в Україні, а також надати 1,5 тис. молодим особам менторську підтримку з питань професійної реалізації, залучивши більше 1 тис. представників компаній у якості менторів.

Станом на 1 січня 2022 року Пакт підписали 32 компанії з різних міст України, якими створено 14 277 місць для стажування, практики, роботи молоді та залучено до партнерства 136 навчальних закладів. (У зв'язку з повномасштабною військовою агресією РФ проти України до Пакту не долучилися нові компанії) [11]. Це є прикладом взаємодії бізнесу, держави і громадянського суспільства, яка будується на співпраці, довірі, розумінні цілей та завдань, які стоять перед соціальними партнерами.

З метою сприяння зайнятості молоді протягом 2022 року Міністерством молоді та спорту України у співпраці з Фондом ООН у галузі народонаселення в Україні та Центром «Розвиток Розвиток Корпоративної Соціальної Відповідальності» забезпечено реалізацію ініціативи «Пакт заради молоді-2025» як частина

європейської ініціативи. В рамках ініціативи було проведено опитування щодо виявлення актуальних потреб та викликів для роботодавців для формування рекомендацій стейкхолдерам щодо сприяння працевлаштуванню українців, зокрема молоді та представників соціально вразливих категорій населення (осіб з інвалідністю, ВПО, молодих ветеранів тощо), що пов'язано з повномасштабним вторгненням РФ на територію України [12].

Враховуючи зростання рівня безробіття в Україні на тлі війни, командою СпівДії (офіційної платформи для об'єднання волонтерських та державних ініціатив з гуманітарної допомоги в час війни) за підтримки Міністерства молоді та спорту в Україні у липні 2022 року запущено новий напрям – СпівДія Працевлаштування. Цим напрямом передбачена експертна допомога для українців, які шукають роботу та роботодавцям, які підбирають своїх ідеальних співробітників [14]. Отже, молодь ще під час навчання може отримувати інформацію щодо актуальних професій, які є затребуваними в сучасному світі, а також про різноманітні заходи, на яких можна отримати знання і навички в розрізі цих професій.

Висновки. Таким чином, молоді особи на ринку праці є досить вразливою категорією населення. З одного боку, молодь має високу мобільність, відкритість, готовність до змін і пошуку роботи, а з іншого – через відсутність відповідного досвіду роботи молоде покоління не може бути достатньо конкурентоспроможним на ринку праці.

Вирішення проблем молодіжної зайнятості вимагає формування механізму ефективної взаємодії та співпраці молоді (профспілок), роботодавців, освітнього простору і держави, що полягає у координації зусиль та спільних заходах, направлених на покращення ситуації на ринку праці та забезпечення молодих людей доступними робочими місцями. Одним з таких механізмів є соціальний діалог, який здатний виступати досить дієвим інструментом вирішення проблем молодіжної зайнятості в Україні в умовах війни та повоєнної відбудови. Молоді особи повинні проявляти інтерес до саморозвитку, самоосвіти, отримання практичного досвіду. Представляють і захищають права та інтереси молоді на ринку праці, традиційно, профспілки.

Задля досягнення балансу між попитом та пропозицією на ринку праці, відповідності рівня освіти сучасним вимогам ринку праці необхідно налагодити співпрацю й взаємодію роботодавців із навчальними закладами. Освітній сектор повинні враховувати потреби ринку праці, зорієнтовувати навчальний процес на збільшення практичної підготовки молоді, надавати можливості для саморозвитку та самоосвіти молоді. Роботодавці мають сприяти створенню місць для практики, стажування і роботи молоді, партнерств між бізнесом та освітнім сектором щодо якісної освіти і розвитку молоді, надавати молодим особам менторську підтримку з питань професійної реалізації тощо.

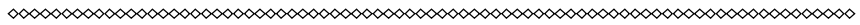
Держава повинна провадити активну політику щодо створення сприятливих умов для підвищення рівня молодіжної зайнятості. Впровадження прозорих і ефективних механізмів стимулювання роботодавців до працевлаштування молодих осіб та надання їм гідних умов праці, забезпечення їх достатнім доходом і високим рівнем соціального захисту, подолання стереотипних уявлень роботодавців стосовно низького професіоналізму молоді, мотивація молодих людей до трудової активності мають стати пріоритетом державної політики у найближчій перспективі.

З метою підтримки молоді, допомоги у реалізації її потенціалу та включення у процес повоєнного відновлення країни, необхідно вчасно визначити її потреби, запити та становище загалом. Також зусилля влади мають бути спрямовані на розробку відповідних повоєнних стратегій у сфері зайнятості, які повинні враховувати забезпечення роботою молодих людей, котрі повертатимуться з-за кордону, а також демобілізованих військових.

Стаття надійшла до редакції: 20.12.22

СОЦІАЛЬНИЙ ДІАЛОГ ЯК ІНСТРУМЕНТ ВИРІШЕННЯ ПРОБЛЕМ МОЛОДІЖНОЇ ЗАЙНЯТОСТІ В УКРАЇНІ В УМОВАХ ВІЙНИ

Громадська Наталія: канд. політ. наук, доцент, Чорноморський національний університет імені Петра Могили, м. Миколаїв, Україна.

Стаття присвячена дослідженню особливостей застосування соціального діалогу в якості інструменту вирішення проблем молодіжної зайнятості в Україні в умовах війни. Розглянуто ринок молодіжної праці, охарактеризовано сегмент молодіжної зайнятості в Україні, проведено аналіз основних показників, які характеризують стан зайнятості молоді. Активна економічна поведінка молоді впливає практично на всі аспекти економіки країни, і є одним із найважливіших джерел її розвитку.

У статті викладені основні проблеми молодіжної зайнятості в Україні: низький рівень економічної активності, безробіття, неформальна зайнятість, структурний дисбаланс між попитом та пропозицією на ринку праці. Вирішення проблем молодіжної зайнятості вимагає формування механізму ефективної взаємодії та співпраці молоді (профспілок), роботодавців, освітнього простору і держави, що полягає у координації зусиль та спільних заходах, направлених на покращення ситуації на ринку праці та забезпечення молодих людей доступними робочими місцями. Одним з таких механізмів є соціальний діалог, який здатний виступати досить дієвим інструментом вирішення проблем молодіжної зайнятості в Україні в умовах війни та повоєнної відбудови. Наголошено на необхідності налагодження співпраці та взаємодії роботодавців із навчальними закладами з метою досягнення балансу між попитом та пропозицією на ринку праці, відповідності рівня освіти сучасним вимогам ринку праці.

Держава повинна провадити активну політику щодо створення сприятливих умов для підвищення рівня молодіжної зайнятості. Впровадження прозорих і ефективних механізмів стимулювання роботодавців до працевлаштування молодих осіб та

надання їм гідних умов праці, забезпечення їх достатнім доходом і високим рівнем соціального захисту, подолання стереотипних уявлень роботодавців стосовно низького професіоналізму молоді, мотивація молодих людей до трудової активності мають стати пріоритетом державної політики у найближчій перспективі.

Зусилля влади також мають бути спрямовані на розробку відповідних повоєнних стратегій у сфері зайнятості, які повинні враховувати забезпечення роботою молодих людей, котрі повертатимуться з-за кордону, а також демобілізованих військових.

Ключові слова: молодь, ринок праці, молодіжна зайнятість, безробіття, соціальний діалог, соціальні партнери, війна.

Received: 20.12.22

References

1. Convention 138 Minimum Age Convention, (1973). *Convention of the 58 Session of the International Labour Conference.*, 138. Geneva: Publications International Labour Office. Retrieved from https://www.ilo.org/dyn/normlex/en/f?p=NORMLEXPUB:12100:0::NO::P12100_ilo_code:C138 [in English].
2. Halustian, Yu.M. (Ed.). (2012). *Analitichnyi zvit za rezultatamy doslidzhennia umov dlia rozvytku ekonomichnykh mozhlyvostei zhinok v Ukraini yak faktora, shcho spryiaie gendernii ravnosti (za initsiatyvoiu Ministerstva sotsialnoi polityky Ukrainy ta za pidtrymky Koordynatora proektiv OBSi v Ukraini)*. [Analytical report on the results of research of conditions for the development of women's economic opportunities in Ukraine as a factor contributing to gender equality (initiated by the Ministry of Social Policy of Ukraine and supported by the OSCE Project Coordinator in Ukraine)]. Kyiv: Organization for Security and Co-operation in Europe. Retrieved from <https://www.osce.org/files/f/documents/3/3/100200.pdf> [in Ukrainian].
3. Hromadska, N. (2020). The role of social dialogue in solving youth employment problem in Ukraine. *Youth involvement in civil society development: current state and prospective trends*. Magdalena Wierzbik- Strońska (Ed.). Katowice: Publishing House of Katowice School of Technology. Retrieved from <https://eugov.chmnu.edu.ua/wp-content/uploads/2016/05/Youth-Involment-in-Civil-Society-Development-Current-State-and-Prospective-Trends.pdf> [in Poland].

4. Hrynkevych, S.S. (2006). Stan molodizhnoi zainiatosti v Ukraini. [The State of Ukrainian youth's employment]. *Naykovy visnyk NLTU Ukraini – The Scientific Bulletin NFU of Ukraine*, 16(3), 239-241. Retrieved from https://nv.nltu.edu.ua/Archive/2006/16_3/239_Grynkiewycz_16_3.pdf [in Ukrainian].

5. Nadannia posluh okremym katehoriiam hromadian sichen-berezen 2023 roku. Statystychna informatsiia (2023). [Provision of services to certain categories of citizens in January-March 2023. Statistical information]. *www.dcz.gov.ua* Retrieved from <https://www.dcz.gov.ua/analytics/68> [in Ukrainian]

6. Ukaz Prezydenta Ukrainy vid 12 bereznia 2021 roku № 94/2021 «Pro Natsionalnu molodizhnu stratehiiu do 2030 roku». [Decree of the President of Ukraine dated March 12, 2021, № 94/2021. «The National Youth Strategy until 2030»]. *zakon.rada.gov.ua* Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/94/2021#Text> [in Ukrainian].

7. Zakon Ukrainy Pro osnovni zasady molodizhnoi polityky vid 27 kvitnia 2021 roku № 1414-IX [Law of Ukraine On the Basic Principles of Youth Policy of April 27, 2021 №. 1414-IX]. *zakon.rada.gov.ua* Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1414-20#Text> [in Ukrainian].

8. Zakon Ukrainy Pro sotsialnyi dialoh v Ukraini vid 23 hrudnia 2010 roku № 2862-VI [Law of Ukraine On Social Dialogue in Ukraine of December 23, 2010 № 2862-VI]. *zakon.rada.gov.ua* Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2862-17#Text> [in Ukrainian].

9. Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy Pro zatverdzhennia Derzhavnoi tsilovoi sotsialnoi prohramy «Molod Ukrainy» na 2021-2025 roky ta vnesennia zmin do deiakykh aktiv Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 2 chervnia 2021, №579 [Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine On the approval of the State targeted social program «Youth of Ukraine» for 2021-2025 and amendments to some acts of the Cabinet of Ministers of Ukraine dated June 2, 2021 №579]. *zakon.rada.gov.ua* Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/579-2021-п#n95> [in Ukrainian].

10. *Problemy molodizhnoi zainiatosti v Ukraini ta shliakhy yikh podolannia [Problems of youth employment in Ukraine and ways to overcome them]*. (2019). Kyiv: Natsionalnyi instytut stratehichnykh doslidzen. Retrieved from <https://niss.gov.ua/doslidzhennya/socialna-politika/problemi-molodizhnoi-zainyatosti-v-ukraini-ta-shlyakhi-ikh> [in Ukrainian].

11. Rezultaty monitorynhu vykonannia Uhody pro asotsiatsiiu mizh Ukrainoiu ta Yevropeiskym Soiuzom u molodizhni sferi, sferi fizychnoi kultury i sportu u I pivrichchi 2022 roku. Dodatok do lysta Minmolodsportu «Pro vykonannia Uhody pro asotsiatsiiu mizh Ukrainoiu ta YeS» [Results of monitoring the implementation of the Association Agreement between Ukraine

and the European Union in the field of youth, physical culture and sports in the first half of 2022. Annex to the letter of the Ministry of Youth and Sports «On the implementation of the Association Agreement between Ukraine and the EU». (2022). *mms.gov.ua* Retrieved from https://mms.gov.ua/storage/app/sites/16/Mizhnarodna_dijalnist/Vukonanja%20ygodu%20z%20ES/2022/3vit-CC-1-pivrichya-2022_MMC.pdf [in Ukrainian].

12. Rezultaty monitorynhu vykonannia Uhody pro asotsiatsiiu mizh Ukrainoiu ta Yevropeiskym Soiuzom u molodizhnii sferi, sferi fizychnoi kultury i sportu u IV kvartali 2022 roku. Dodatok do lysta Minmolodsportu «Pro vykonannia Uhody pro asotsiatsiiu mizh Ukrainoiu ta YeS» [Results of monitoring the implementation of the Association Agreement between Ukraine and the European Union in the field of youth, physical culture and sports in the IV quarter of 2022. Annex to the letter of the Ministry of Youth and Sports «On the implementation of the Association Agreement between Ukraine and the EU»]. (2023). *mms.gov.ua* Retrieved from https://mms.gov.ua/storage/app/sites/16/Mizhnarodna_dijalnist/Vukonanja%20ygodu%20z%20ES/2022/3vit%20Ugoda%20CC%20IV%20kvartal%20.pdf [in Ukrainian].

13. Robocha syła Ukrainy 2021: Statystychnyj zbirnyk [Workforce of Ukraine 2021: Statistical collection]. (2022). Kyiv: Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy. Retrieved from https://ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/2022/zb/07/zb_RS_2021.pdf [in Ukrainian].

14. SpivDiia Pratselashtuvannia: dopomoha tym, khto vtratyv robotu [Employment Cooperation: assistance to those who have lost their jobs]. (2022). *mms.gov.ua* Retrieved from <https://mms.gov.ua/news/spivdiia-pratselashtuvannia-dopomoha-tym-khto-vtratyv-robotu> [in Ukrainian].

15. Sytuatsiia na rynku pratsi ta diialnist Derzhavnoi sluzhby zainiatosti u sichni-berezni 2023 roku. Infografika ta publikatsii [The situation on the labor market and the activities of the State Employment Service in January-March 2023. Infographics and publications]. (2023). *www.dcz.gov.ua* Retrieved from <https://www.dcz.gov.ua/analytics/67> [in Ukrainian].

16. The youth employment crisis: A call for action (2012). *Resolution and conclusions of the 101st Session of the International Labour Conference*. Geneva: Publications International Labour Office. Retrieved from https://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---ed_norm/---relconf/documents/meetingdocument/wcms_185950.pdf [in English].

17. Ukrainskyi Pakt zarady molodi – 2025 [The Ukrainian Pact for Youth - 2025]. (2020). *careerhub.in.ua* Retrieved from <https://careerhub.in.ua/pact-for-youth-2025> [in Ukrainian].

Відомості про автора / Information about the Author

Громадська Наталія Анатоліївна: Чорноморський національний університет імені Петра Могили вул. 68 десантників 10, Миколаїв, 54003, Україна.

Natalia Hromadska: Petro Mohyla Black Sea National University: 68 Desantnykiv str. 10, Mykolaiv, 54003, Ukraine.

ORCID.ORG./ 0000-0002-2310-3489

E-mail: gromnatato4ka@gmail.com